

Göteborgs universitet
Samhällskunskap

Oss emellan

- en studie om elevers förtroende för lärare och hur det kan påverkas av social bakgrund.

Examensarbete i Samhällskunskap
Termin: vt -10
Kristina Malmborg
Handledare: Oksana Shmulyar Gréen
Antal ord: 9805

Titel: Oss emellan – en studie om elevers förtroende för lärare och hur det kan påverkas av social bakgrund.

Författare: Kristina Malmborg

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: VT-10

Handledare: Oksana Shmulyar Gréen

ABSTRACT

Bakgrund: Tidigare forskning visar på att elever som känner en hög grad av förtroende för sina lärare presterar bättre och har en mer positiv inställning till skolan än elever med en låg grad av förtroende. Med avstamp i teorier kring begreppet förtroende och teorier kring skolans reproducerande roll har jag haft som avsikt att undersöka sambandet mellan elevers förtroende för lärare och deras sociala bakgrund. Detta samband är någonting som saknas i den befintliga forskningen kring lärare-elevrelationer och är relevant då det står att läsa i läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94, att utbildningen i den svenska skolan ska vara likvärdig, det vill säga att hänsyn ska tas till elevers olika förutsättningar att uppnå de mål som finns uppställda.

Syfte: Syftet med uppsatsen har varit att undersöka huruvida det finns ett samband mellan elevers förtroende för lärare och deras sociala bakgrund. De frågeställningar som studien utgår från är ”I vilken utsträckning känner elever förtroende för sina lärare i frågor som rör personliga egenskaper?”, ”I vilken utsträckning känner elever förtroende för sin lärare i frågor som rör skola/utbildning?” samt ”Hur påverkas detta förtroende av elevens sociala bakgrund?”.

Metod: Den valda metoden för undersökningen är av kvantitativ design och har genomförts genom en enkätundersökning bland gymnasieelever där resultatet sedan analyserats i statistikprogrammet SPSS.

Resultat: Resultatet av undersökningen visar att en majoritet av eleverna som tillfrågats känner förtroende för sina lärare. Ett samband mellan förtroende och social bakgrund har dock inte kunnat säkerställas. Däremot har sambandet mellan att uppleva att språket i skolan kan vara svårt att förstå och social bakgrund kunnat styrkas. Då kommunikation, enligt teorierna, har en betydande roll för förtroendeskapande i lärare-elevrelationen öppnar detta upp för vidare forskning.

Sökord: förtroende, social bakgrund, lärare-elevrelation, skola.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
2. Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	6
2.1 Teori kring begreppet förtroende	6
2.3 Teori kring skolan som reproducerande institution.....	8
2.4 Tidigare forskning	9
3 Problemspecifisering, syfte och frågeställningar	11
3.1 Problemspecifisering.....	11
3.2 Syfte	12
3.3 Frågeställningar	12
4 Metod	12
4.1 Val av metod och tillvägagångssätt	12
4.2 Enkätens utformning och operationaliseringar	14
4.3 Behandling av det empiriska materialet	16
4.4 Urval och begränsningar	17
4.5 Validitet och reliabilitet.....	18
5 Resultat.....	19
5.1 Elevers förtroende för lärare i personliga frågor.....	20
5.2 Elevers förtroende för lärare i frågor som rör skola/utbildning	20
5.3 Elevernas sociala bakgrund	22
5.4 Förtroende och social bakgrund	24
5.5 Sammanfattning av resultat	26
6 Diskussion	27
7 Referenser.....	29
Bilaga 1	30

Tabellförteckning

Tabell 1. Resultat undergrupp 1. Elevers förtroende för lärare när det rör personliga egenskaper.	20
Tabell 2. Resultat undergrupp 2. Elevers förtroende för lärare i frågor som rör skola/utbildning.	21
Tabell 4. Resultat undergrupp 3. Pappans och mammans yrkeskategorier.	23
Tabell 5. Regressionsanalys fråga 1-4. Respektive fråga som beroende variabel. Ostandardiserade b-koefficient, standardfel inom parates.	24
Tabell 6. Regressionsanalys fråga 5-8. Respektive fråga som beroende variabel. Ostandardiserade b-koefficient, standardfel inom parates.	24

1. Inledning

Mitt intresse för frågor som berör elevers förtroende för lärare har sin bakgrund i en uppsats som skrevs på samhällsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet vt -09. Författaren till uppsatsen undersökte graden av förtroende för skolan bland gymnasieelever samt ifall man kan relatera eventuella skillnader i förtroende till deras uppväxtmiljö. Denna undersökning som var baserad på kvalitativ analys av intervjuer, visar att det finns en skillnad i elevernas grad av förtroende för skolan som är beroende på deras uppväxtmiljö.

Vad man dock inte kunde se, enligt författaren, var en överensstämmelse mellan elevens grad av förtroende för skolan och dess förtroende för lärare (Myrefelt 2009). På vårterminen -08 skrevs en uppsats som hade som ambition att redogöra för elevers grad av förtroende för lärare. Även denna studie gjordes med kvalitativ metod och kom fram till att elever till viss grad känner förtroende för sina lärare (Sjövall 2008). Det är utifrån dessa uppsatser jag tar mitt avstamp. Jag vill i min studie undersöka huruvida ett samband finns mellan grad av förtroende för lärare och social bakgrund, det vill säga elevens uppväxtmiljö. Då de tidigare uppsatserna varit av kvalitativ design är jag intresserad av att utföra en kvantitativ studie, detta eftersom sambandet, ifall det finns, då kan framstå tydligare. Genom en kvantitativ undersökning blir alltså generaliserbarheten, och därigenom den externa validiteten högre än vid en kvalitativ studie.

I läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94, står skrivet att undervisningen i skolan ska vara likvärdig. Med detta menas *inte* att utbildningen måste utformas på samma sätt oavsett var i landet man befinner sig eller att resurser ska delas helt lika mellan skolor, utan det innebär att undervisningen ska formas efter varje elevs individuella förutsättningar och behov. Skolan har som ansvar att rikta särskild uppmärksamhet gentemot de elever som av någon anledning har svårt att uppnå målen som är satta för utbildningen (Lpf 94 s. 4). För att kunna uppnå denna likvärdiga skola är det bland annat viktigt att som lärare vara medveten om de olika förutsättningar som elever har med sig från hemmet. Med utgångspunkt i teorier kring begreppet förtroende samt teorier kring skolan och dess reproducerande roll anser jag det intressant att undersöka ifall elevers sociala bakgrund, deras socioekonomiska grupptillhörighet, påverkar deras grad av förtroende till lärare då tidigare forskning menar att elever med högt förtroende för lärare får en mer positiv inställning till skolan. Att Myrefelts undersökning visade att så är fallet när det gäller förtroende till skolan som institution tyder på att ett samband också kan tänkas finnas när det gäller förtroende till lärare. Denna skillnad

skulle i så fall troligtvis kunna påverka elevernas studieresultat och även i förlängningen inställning till fortsatta studier. Visar det sig att det finns en stor grupp elever som känner en lägre grad av förtroende för sina lärare på grund av sin sociala bakgrund är detta av relevans både som samhällsproblem och inom utbildningsvetenskapen. Detta eftersom det betyder att det finns en samhällsstruktur som bidrar till att vissa elevgrupper missgynnas i skolan, vilket i sin tur kan leda till att de får sämre studieresultat och även riskerar att ha sämre chanser till vidare utbildning.

2. Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

I detta avsnitt har jag för avsikt att presentera den teori och tidigare forskning som denna studie vilar på. Fokus ligger på forskning kring begreppet förtroende, skolans roll som reproducerande institution samt hur förtroende för lärare kan påverka elevers skolprestationer.

2.1 Teori kring begreppet förtroende

Förtroende är ett komplext begrepp som förekommer inom flera olika forskningsdicipliner. I boken *Att förklara politiskt förtroende* ger Norén-Bretzer (2005 s. 18-25) en överblick över hur begreppet förtroende kan förklaras.

En övergripande definition av begreppet förtroende kan vara som följer:

Aktör A, låt oss kalla henne Lisa, känner förtroende för att Aktör B, låt oss kalla honom Pelle, ska göra en viss handling, X. Lisa känner detta förtroendet för Pelle eftersom hon antar att det är i Pelles intresse att agera på ett sätt som stämmer överens med hennes eget intresse. Låt oss anta att Pelle och Lisa är skolkompisar. De ska skriva ett arbete om miljöförstöring och för att spara tid har de delat upp arbetsuppgifterna mellan sig. Lisa känner då förtroende för att Pelle ska utföra sina uppgifter, på samma sätt som Pelle känner förtroende för att Lisa ska göra sina uppgifter. Detta för att de har ett gemensamt intresse, nämligen att få ett bra betyg på arbetet. Denna definition av förtroende är vanligt förekommande och förklarar det man brukar kalla *mellanmänskligt förtroende*. Inom förtroendeforskningen använder man sig dock vanligtvis av en mer detaljerad begreppsdefinition där begreppet delas in i två huvudsakliga grenar; *horisontellt* och *vertikalt förtroende*.

Det horisontella förtroendet innebär just det mellanmänskliga förtroende, som jag redogjort för ovan, där man utgår ifrån att förtroendet förekommer mellan jämlika aktörer. Det horisontella förtroendet delas dock upp ytterligare en gång, då mellan *partikulärt förtroende* och *generaliserat förtroende*.

- Partikulärt förtroende innebär att man litar på sina människor i den mån de är som man själv är, så länge ”de är som jag”. Man litar på de som tillhör samma grupp som man själv, vilket kan innebära allt från föreningskamrater eller klasskamrater, som Lisa och Pelle, till att man tillhör samma folkslag. De relationer som kan föda denna typ av förtroende är oftast ansikte-mot-ansikte relationer. Ett kännetecken som kan visa på att det finns ett partikulärt förtroende inom en grupp kan till exempel vara att man tilltalar varandra med förnamn och/eller smeknamn, att man tar sig tid och planerar för att äta tillsammans eller att man kan ”skvallra” med varandra.
- Generaliserat förtroende, däremot, är mer tolerant. Det innebär att man är mer öppen mot det som är avvikande och annorlunda. Inom föreningar, verksamheter och grupper där det finns ett generaliserat förtroende råder ett öppet klimat och alla är välkomna att delta, oavsett intresse, kön, läggning eller hudfärg. Det generaliserade förtroendet riktar oftast mot främlingar, oavsett vilka de är eller vilken grupp de tillhör.

Det vertikala förtroendet, skriver Norén-Bretzer, innebär till skillnad från det horisontella förtroendet inte ett mellanmänniskt förtroende utan istället ett förtroende mellan medborgare och samhällsliga institutioner. Dessa institutioner kan vara av olika slag, det kan exempelvis vara politiska, juridiska, religiösa eller ekonomiska institutioner. Det vertikala förtroendet delas också in i två underindelningar, nämligen politiskt förtroende och institutionellt förtroende. Gemensamt för dessa två typer av förtroende är att aktörerna för förtroendet inte är jämställda eller likvärdiga. En medborgare är till exempel inte jämställd staten i juridisk eller beslutsfattande mening.

Enligt Nørreklit och Nørreklit (2006 s. 420, 423) har förtroende en avgörande betydelse för människors handlingar och sociala umgänge. Utan förtroende, menar de, uppstår tvivel, osäkerhet och misstroende vilket i sin tur leder till att individens känsla av frihet och trygghet försvinner. De menar att förtroende bygger på att människor litar på varandra. Denna tillit kommer från att man har ett gemensamt *etos*, det vill säga att man delar samma värderingar, normer och ideal som talar om hur man ska vara en god människa. Det är alltså detta *etos* som gör att människor kan känna förtroende för varandra.

Hedquist (2002 s. 8-14) utgår också från begreppet *etos*. Han menar att trovärdighet är en förutsättning för förtroende, och denna trovärdighet förklarar han med Aristoteles begrepp *etos*. För att en person ska framstå som trovärdig krävs att åhöraren uppfattar honom/henne

som att ha gott omdöme, god moral och välvilja (=etos). Orden trovärdighet, förtroende och tillit är enligt Hedquist närstående varandra. Dessa tre ord handlar alla om relationen mellan två aktörer som på något sätt kommunicerar med varandra. Av dessa två aktörer menar Hedquist att det alltid är mottagaren som avgör huruvida det finns en grund för förtroende. Med andra ord huruvida avsändaren är trovärdig. Att sedan känna tillit menar han är att ta ett kliv upp på stegen. Då har förtroendet övergått till att man "överlämnat" sig till den andra. Den huvudsakliga skillnaden mellan att känna förtroende och att känna tillit är att när man känner förtroende har man fortfarande kvar sin fulla beslutskraft och beslutsförmåga. Förtroende används enligt Hedquist enbart i en positiv bemärkelse och det innefattar även en värdering av källan.

2.3 Teori kring skolan som reproducerande institution

Forskningen kring huruvida social bakgrund påverkar elevers bild och upplevelse av skolan är också den omfattande.

Willis menar, enligt Lindberg (1983), att ungdomar genom socialisation formas efter den samhällsgrupp de tillhör. En av de skillnader som Willis tar upp är den språkskillnad som finns mellan olika socioekonomiska grupper. De högre socioekonomiska grupperna premierar ett mer abstrakt språk medan de lägre socioekonomiska grupperna tenderar att ha ett mer konkret, känslonära språk. Detta kan, menar Willis, leda till problem i skolan för ungdomar som kommer från lägre socioekonomiska grupper, då skolan är utformad efter medelklassens ideal.

Även Bourdieu och Passeron (2008 s. 119) menar att vissa grupper exkluderas genom brister i sitt språkliga kapital. De menar att barn som växer upp i de lägre socioekonomiska grupperna får med sig ett mindre komplext språk hemifrån än de barn som kommer från de högre socioekonomiska grupperna. Då det är de högre socioekonomiska gruppernas kultur som är den dominerande, menar de att elever med lägre socioekonomisk tillhörighet genom sitt mindre komplexa språk har större svårighet att avkoda och hantera komplexa strukturer som de möter i skolan (Bourdieu & Passeron 2008 s. 121). Denna skillnad som kan upplevas mellan barn med olika social bakgrund är viktigt för läraren att vara medveten om, då det kan innebära att lärarens kommunikation behöver anpassas efter eleven. Bourdieu och Passeron betonar vikten av att föra en god pedagogisk kommunikation, detta för att de menar att det är viktigt för att ett utbildningssystem ska vara effektivt.

Pecek m fl (2008 s. 227) talar precis som Bourdieu och Passeron om barn från lägre socioekonomiska grupper svårighet att avkoda det språk som används i skolan. De menar att dessa barn på grund av detta har svårare att uppnå goda resultat i skolarbetet än barn från andra grupper. De skriver också att denna skillnad i språk kan medföra att eleverna från lägre socioekonomiska grupper har svårare att bygga relationer till andra människor.

Nørreklit och Nørreklit (2006 s. 453) skriver om det nya sättet att se på organisationer och organisationsledning. De menar att då ledaren av en organisation strävar efter att skapa en gemensam hållning inom sin verksamhet blir det per automatik så att de enskilda individernas hållning måste anpassas till den gemensamma hållningen som finns inom organisationen. Om man som individ inte delar den gemensamma tanken, menar Nørreklit och Nørreklit att det beror på att man inte delar de överordnade idealen och värderingarna som övriga organisationen står för. Detta i sin tur leder till en exkludering av individen. Detta är en struktur man också kan se i skolan. Willis (1983) undersökte förutom den ovan nämnda problematiken med språket, också arbetarklasspojkar och deras förhållningssätt till skolan och kunde konstatera att de inom gänget skapade en egen kultur som inte sammanföll med den kultur som återfanns i skolan. Detta fenomen kan, enligt Nørreklit & Nørreklits resonemang, leda till en exkludering av de som ingår i den alternativa kulturen, vilket Willis också menar att det gjorde.

2.4 Tidigare forskning

Ser man till tidigare forskning kring elevers förtroende för lärare är den inte så omfattande som man skulle kunna tro. Läger man där till social bakgrund och hur det kan påverka är det än mer skalt. Jag ska här redogöra för den forskning som är relevant för min studie och som jag har för avsikt att kunna bidra med en pusselbit till när det hela ska avrundas.

Jonas Aspelin är en lärare och forskare som studerat lärare-elev relationer utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv. I sin bok *Banden mellan oss* (1999) framhäver han vikten av att som lärare ha en god relation till sina elever och han belyser också kommunikationens starka betydelse för inlärningsprocessen.

Aspelin utgår i sin studie från Scheffs teori om sociala band. Med sociala band menas den relation som finns *mellan* individer. Begreppet utgår från en föreställning av människans natur, nämligen den att människan har ett fundamentalt behov av att bygga sociala band med

andra människor. Sociala band kan i sin tur delas in i *stabila* och *instabila*, där stabila sociala band är positivt för alla inblandade individer medan instabila sociala band är negativa. Aspelin menar att det är viktigt att det finns stabila sociala band i lärare-elev relationen eftersom detta påverkar såväl klassrumsklimatet som elevernas inlärningsförmåga. För att skapa dessa stabila sociala band, menar Aspelin, att man måste se till kommunikationen, det vill säga det sociala samspelet mellan lärare och elever. Det sociala samspelet är dynamiskt och det uppstår hela tiden olika grader av samförstånd mellan individerna inom det. Detta samförstånd består av två dimensioner, dels en intellektuell dimension och dels en emotionell dimension. Den intellektuella dimensionen byggs upp av verbal kommunikation som hänger samman med en ömsesidig förståelse av ord och meningar. Den emotionella dimensionen byggs upp av vad Aspelin kallar icke-verbal kommunikation, vilket han menar främst innebär vilken grad av respekt individerna visar varandra.

Som lärare, menar Aspelin att det är viktigt att vara medveten om kommunikationens roll i klassrummet och i uppbyggandet av stabila sociala band. Under antagandet att stabila sociala band är nödvändiga för en produktiv undervisning och en produktiv inläring, blir det en viktig del i lärarens yrkesutövning att kunna hantera kommunikationen i klassrummet och uppbyggandet av sociala band.

Även andra forskare menar att förtroende¹ i lärare - elevrelationen är av stor vikt för elevernas syn på skola och utbildning. Lee (2007) menar att detta förtroende mellan lärare och elev bidrar till att elevernas motivation ökar och deras självkänsla stärks. Detta i sin tur resulterar i en mer positiv inställning till skolan som helhet. Wennhall (1993) menar att graden av kunskapsinhämtning till stor del är kopplad till elevens helhetsintryck av tillvaron och relationen till läraren är därmed viktig. Han menar att om eleven upplever att läraren inte bryr sig om vad eleven tycker och eleven inte känner förtroende för sina lärare, finns en risk att man inte engagerar sig lika mycket i undervisningen som man skulle gjort om förtroende fanns, och det finns också därmed en risk att eleven inte tillgodogör sig undervisningen fullt ut.

---

¹ Utifrån teorin kring begreppet förtroende menar jag att man kan tolka Aspelins tankar om lärare – elevrelationen och de stabila sociala banden dem emellan som ett uttryck för att läraren och eleven bygger upp ett förtroende sinsemellan.

Tallberg Broman m fl (2002 s. 59-77) skriver om lärarens roll när man talar om skolan och dess reproducerande roll. De menar att forskningen kring detta är skral. De vill problematisera bilden av läraren som representant för skolan och synen på att lärare alltid ses som medelklass och att lärarens faktiska sociala bakgrund ibland glöms bort. De menar att denna torde spela en roll i hur läraren hanterar konflikter som uppstår på grund av social bakgrund. Trots denna vilja att se problemet utifrån ett mer dynamiskt perspektiv menar Tallberg Broman m fl att det finns en skillnad på hur lärare möter olika elever med olika social bakgrund. De redogör för forskning som visar på att elever från lägre socioekonomiska grupper, förvisso inte diskrimineras, men att lärare än dock tenderar att ha lättare att förstå elever med en högre socioekonomisk bakgrund. Denna förståelse menar de kommer utav att elever från högre socioekonomiska grupper använder ett mer utvecklat språk samt delar de mål som finns uppsatta inom skolan.

Med utgångspunkt i ovanstående teori om förtroende kan detta i sin tur leda till att förtroendet i lärare – elevrelationen påverkas, vilket då ändå resulterar i en ojämlik skola där elever från lägre socioekonomisk bakgrund på grund av bristen på förtroende får en negativ bild av skolan och utbildningen. Är så fallet, betyder det att läroplanens tanke om en likvärdig skola inte efterlevs i den utsträckning man kan önska.

3 Problemspecifisering, syfte och frågeställningar

I detta avsnitt presenteras uppsatsens syfte och frågeställningar.

3.1 Problemspecifisering

Teorierna kring begreppet förtroende fastställer att förutsättningarna för förtroende är kommunikation och ett gemensamt etos. Teorierna som berör skolans reproducerande roll talar om motsättningar mellan olika socioekonomiska grupper i språkanvändandet och i övergripande värderingar. Detta föder min hypotes: att elever från lägre socioekonomiska grupper tenderar att ha en lägre förtroendegrad för sina lärare än vad elever från högre socioekonomiska grupper har. Tidigare forskning kring förtroende för lärare har visat att förtroende är viktigt för elevernas inlärningsförmåga och för deras syn på utbildning, det har dock inte undersökts tidigare vilken inverkan elevernas sociala bakgrund har på detta förtroende. Det är detta jag har för avsikt att undersöka i denna studie.

Det känns viktigt att fylla denna kunskapslucka, då tidigare forskning visat på att elevernas studieresultat påverkas negativt vid avsaknaden av förtroende i lärare-elevrelationen. Skulle det då finnas ett sådant samband som beskrivits ovan kan det innebära att elever med en bakgrund i lägre socioekonomiska grupper kontinuerligt missgynnas i skolan.

3.2 Syfte

Syftet med min uppsats är alltså att försöka fastställa huruvida det finns ett samband eller inte mellan elevers grad av förtroende för lärare och deras sociala bakgrund.

3.3 Frågeställningar

De frågeställningar jag utgår från i min studie är således

- I vilken utsträckning känner elever förtroende för sina lärare
  - i frågor som rör personliga egenskaper?
  - i frågor som rör skola/utbildning?
- Hur påverkas detta förtroende av elevens sociala bakgrund?

4 Metod

I detta avsnitt har jag för avsikt att klargöra för hur undersökningen gått till väga samt vilka avgränsningar som gjorts. Även graden av validitet och reliabilitet diskuteras utifrån uppsatsens förutsättningar.

4.1 Val av metod och tillvägagångssätt

Med utgångspunkt i den problemformulering jag valt känns frågeundersökning som ett naturligt metodval. Frågeundersökningar delas in i två undergrupper; intervjuundersökningar och enkätundersökningar (Esaiasson m fl. 2004 s. 258). Då tiden inte finns för att göra ett så stort antal intervjuer att resultatet går att generalisera, känns en enkätundersökning som det bästa valet för min studie. Det finns flera olika sätt att nå ut med en enkätundersökning. Då målet är att nå ett så stort antal svarspersoner som möjligt skulle webbenkäter kännas som den bästa metoden. Det är lättare att nå ut till fler respondenter genom Internet än om man fysiskt ska ta sig till skolorna och dessutom kan man då vidga geografien, det vill säga att man når ut med enkäterna till andra delar av Sverige än bara Göteborg. Detta skulle då kunna bidra till att generaliserbarheten blir större.

Då det visade sig vara svårt att få tillgång till elevernas skol-mejladresser försvårades möjligheterna att genomföra webbenkäter för den tänkta studien. Istället föll lotten på att genomföra utdelningen av enkäterna på plats i skolan, det vill säga att lämna ut enkäter till elever i ett klassrum och samla in dem när de fyllt i färdigt. Det finns både fördelar och nackdelar med det valda tillvägagångssättet. En fördel är att svarsfrekvensen blir högre, detta eftersom man samlar in enkäterna vid samma tillfälle som man delar ut dem. Det finns också möjlighet att svara på frågor i fall någon fråga upplevs otydlig. En nackdel är dock att varje elevs svar manuellt måste föras in i en datamatrix, vilket både är tidskrävande och utsatt för slarvfel. Detta innebär att antalet enkäter måste anpassas till den tid som finns att tillgå för att utföra detta arbete samt att reliabiliteten riskerar att bli lägre. Detta till skillnad från när man använder sig av webbenkäter, där svaren automatiskt förs in i en datamatrix som sedan går att använda i program som SPSS, varpå även all risk för slarv och systematiska fel försvinner. En effekt av dessa nackdelar är att man kan använda sig av färre respondenter vid en gruppenkät än vid en webbenkät. Detta påverkar ju också såklart resultatet av studien då, som nämnt ovan, generaliserbarheten blir högre ju fler enkäter man får besvarade.

Förutom de nackdelar med en gruppenkät som jag nämnt ovan, finns riskmoment och potentiella felkällor med alla former av enkäter. Främst finns två kritiska punkter i insamlandet av det empiriska materialet. Den ena är själva utformningen på enkäten. Att formulera frågor som är tydliga och strukturerade. Enligt Esaiasson m fl. är frågornas utformning frågeundersökningens största potentiella felkälla (Esaiasson m fl. 2004 s. 269). Det man kan göra för att minska denna risk är bland annat att titta i tidigare forskning, i läroböcker samt att testa frågorna på sig själv och andra personer i sin närhet, detta för att se vilka frågor som fungerar och vilka som inte gör det (Esaiasson m fl. 2004 s. 270). Den andra kritiska punkten i undersökningen berör de operationaliseringar man behöver göra. I den här studien är det främst begreppen *förtroende* och *socioekonomisk grupp* som kan ställa till problem. Förtroende kan innebära olika mening för olika personer och att formulera en fråga/frågor där respondenternas svar har samma innebörd som jag som forskare vill kunna ge dem är kräver eftertanke. Även socioekonomisk grupp kan vara problematiskt, dels att definiera och dels att fråga om på ett sätt som ger en tydlig bild. Jag återkommer till dessa problem i avsnittet om enkätens utformning och operationaliseringar.

En alternativ design på studien skulle kunna vara att göra en kvalitativ studie stället för en kvantitativ. Till exempel samtalsintervjuer skulle kunna ge en djupare förståelse kring ett visst

samband, i detta fall skulle det betyda att ifall man kan se att elever som kommer från en lägre socioekonomisk grupp tenderar att ha en lägre grad förtroende för sina lärare, skulle vi genom samtalsintervjun kunna få en djupare förståelse kring *varför* de känner så, vad det beror på. Samtalsintervjuer skulle vara bra för att få veta hur eleverna själva uppfattar sin situation och sin vardag (Esaiasson 2004 s. 280 ff). Ett problem som skulle uppstå är dock att valet av respondenter blir svårt. Ska man undersöka en fråga som berör olika socioekonomiska grupper vill man att dessa grupper ska innefattas bland respondenterna. Det känns dock svårt att få fram denna data i förväg, då de flesta kanske inte titulerar sig som tillhörande till exempel socioekonomisk grupp III eller socioekonomisk grupp I till vardags. På grund av detta skulle urvalet behöva vara relativt stort, även för den kvalitativa studien, vilket skulle ta mycket tid. För mycket tid för en studentuppsats på 15 hp. Resultatet av en kvalitativ studie skulle inte heller bli generaliserbart i lika stor grad som vid en kvantitativ studie, därför känns det inte lika angeläget att göra en kvalitativ studie. Att komplettera den kvantitativa studien med en kvalitativ hade dock kanske varit det allra bästa, men även detta är svårt att hinna med på den begränsade tid som finns att tillgå.

4.2 Enkätens utformning och operationaliseringar

Enkäten består av 14 frågor. Nio av dem är utformade som påståenden där eleverna får placera sig på en skala mellan ett och sju. Resterande fem frågor berör elevens sociala bakgrund och frågorna är utformade på det viset att får eleverna ringa in det alternativ som stämmer bäst in på dem. På dessa frågor, som mer faktainsamlade, finns alternativ som ”annat” och ”vet ej” ifall eleverna inte vill svara eller inte kan svara.

Esaiasson m fl (2004) varnar för att använda samtyckesfrågor i enkäter då de menar att människor med lägre utbildning tenderar att i större grad samtycka med påståendet som ställts. Jag har ändå valt att använda mig av denna typ av frågor, främst på grund av att jag anser det viktigt att ha en bred svarsskala för att nyansskillnader i svaren ska komma fram. Esaiasson m fl lösning på problemet är att man istället ska formulera påståendet till en fråga, vilken följs av en rad svarsalternativ. Effekten av detta blir då att man tvingar till färre svarsalternativ. Jag anser också att den typ av påstående som används i enkäten gör frågorna lättare att förstå och ta ställning till.

Frågorna är utformade efter teorin som redogjorts för ovan, och begreppet förtroende har utelämnats medvetet. Detta för att utestänga andra definitioner av begreppet än den som

används som utgångspunkt i uppsatsen. Förtroende är ett begrepp som kan användas i många situationer i vardagsspråket och därmed är det också troligt att varje individ har sin egen tolkning av begreppet. Ambitionen har alltså varit att de svar som används till analysen, alla ska vara svar på samma sak, därav utformningen på frågorna.

De frågor som behandlar elevernas sociala bakgrund är utformade utefter en annan modell. Traditionellt skulle den viktigaste frågan för att kunna utröna elevernas sociala bakgrund vara den som behandlar faderns yrke. Detta eftersom man vanligtvis mäter socioekonomisk tillhörighet efter just detta. Jag anser dock att det blir något entydigt att enbart ta med detta i analysen, då dagens samhälle är mer mångfacetterat. Frågorna i enkäten är utformade på så vis att kopplingar ska kunna dras till SEI och därmed till den mest använda metoden att kategorisera socioekonomisk tillhörighet. Operationaliseringen av densamma är dock inte självklar då samhället ständigt förändras och de ungdomar som är sexton till nitton år idag alldeles säkert influeras från olika håll. En svårighet med begreppet kan till exempel vara ifall en elevs föräldrar är skilda och modern har hela vårdnaden, det vill säga att eleven inte träffar sin pappa eller kanske inte ens har någon kontakt med honom. Det kan då upplevas onaturligt att utgå från faderns högsta utbildning och yrkesroll i en analys som behandlar hur elevens grad av förtroende för sina lärare påverkas av dens sociala bakgrund. Det är i det fallet mer troligt att mammans högsta utbildning och yrkesroll är avsevärt viktigare för resultatet av analysen. Verkligheten kan alltså i det här fallet vara mer komplex än teorin.

Som jag tidigare nämnt kan operationaliseringen av ett begrepp vara problematisk. Eftersom begreppsvaliditeten är viktig för resultatet av undersökningen är det viktigt att de teoretiska begreppen (i detta fall förtroende och social bakgrund) har en god överensstämmelse med det empiriska instrumentet (i det här fallet frågorna i enkäten) (Esaiasson 2004 s. 62). Det finns olika sätt att angripa detta problem på men i det här fallet är det bästa att se till hur man har valt att operationalisera begreppen i tidigare studier. Gör man det resulterar det också i att kumulativiteten blir hög och i och med det blir det möjligt att jämföra resultatet mot tidigare forskning som genomförts (Esaiasson m fl. 2004 s. 64). Detta innebär att för att kumulativiteten ska bli så hög som möjligt är användandet av samma förtroende-definition som Myrefelt gör i sin studie, det vill säga Norén-Bretzers (2005) definition av begreppet, där hon menar att förtroende kan delas upp i horisontellt förtroende och vertikalt förtroende.

SEI (SCB meddelanden i samordningsfrågor 1982:4) infördes i svensk statistik 1982. SEI, som står för den socioekonomiska indelningen, är en beskrivande och tydliggörande klassifikation som man använder för att visa på de hierarkiska strukturer som kan finnas/finns i ett samhälle.

Under 1900-talet har man i Sverige använt sig av olika klassificeringssystem som använt sig av olika socioekonomiska grupperingar. Det var alltså först 1982 som dagens indelning, SEI, efter ett omfattande utredningsarbete publicerades. SEI används idag inom forskning och statistikinsamling som vill belysa problematiken med att människor har olika förutsättningar på grund av sin sociala status.

Grunden för SEI ligger i arbetsklassificering. Genom att se till vilka yrken människor har och hur lång utbildning som krävs för respektive yrke delar man in befolkningen i tre huvudgrupper - arbetare, tjänstemän och företagare. Inom dessa grupper finns det sedan ytterligare indelningar, sammanlagt arton stycken. Oftast används idag en aggregerad version vilken innefattar endast tolv olika grupper.

Jag har valt att utgå från SEI-indelningen då det är den vanligast förekommande indelningen inom forskning och statistikinsamling. Jag har dock förenklat indelningen något i min undersökning, detta eftersom det är elever som ska svara angående deras föräldrars ställning och att det därför inte är rimligt att förvänta sig att de ska veta exempelvis hur många anställda deras föräldrar har under sig etc. Jag menar dock att även den förenklade versionen ger en antydning av var föräldrarna befinner sig och därmed också vad eleverna har för social bakgrund. Detta val går naturligtvis att diskutera och problematiken med operationaliseringen av begreppet social bakgrund bör beaktas i läsandet av resultatet.

4.3 Behandling av det empiriska materialet

Efter att det empiriska materialet har samlats in är det dags för analysen. Den data jag samlar kommer att behandlas i statistikprogrammet SPSS för att göra en statistisk analys, jag tänker använda mig av en såkallad regressionsanalys. Regressionsanalys är den mest flexibla och kraftfulla av statistiska analyser (Esaiasson m fl. 2004 s. 405). Det samband jag är intresserad att undersöka är sambandet mellan grad av förtroende för lärare och socioekonomisk tillhörighet. Där grad av förtroende för lärare är min beroende variabel och socioekonomisk tillhörighet är min oberoende variabel. Bästa sättet för att komma fram till ett resultat är att

göra en bivariat regressionsanalys. Med detta menas en regressionsanalys med två variabler, nämligen grad av förtroende och socioekonomisk tillhörighet. Detta är väsentligt att göra då man kan se ifall social tillhörighet påverkar vilken grad av förtroende eleven har för sina lärare. Då min operationalisering av begreppet förtroende är uppdelat i flera mindre delar, kommer varje fråga att agera beroende variabel. Detta för att se om det är någon skillnad mellan de olika uttrycken för förtroende.

Det kan uppstå problem när man gör en regressionsanalys. När man utför en regressionsanalys är det viktigt att vara noga med hur man kodar sina svar, det vill säga det man ska göra analysen på. Gör man fel eller slarvar, det vill säga om reliabiliteten är låg, kan det leda till att analysen inte visar ett riktigt resultat (Esaiasson m.fl. 2004 s. 407).

4.4 Urval och begränsningar

Då enkäten har lämnats ut i pappersform till skolklasser och uppsatsens omfång är limiterat, har antalet respondenter begränsats något, till skillnad från då man använder sig av till exempel webbenkäter. Ambitionen har dock varit att dela ut så många enkäter som är rimligt, med tanke på tid och storlek på studien eftersom ju fler det är som svarar, desto bättre är det (Esaiasson m fl. 2004 s. 269).

Enkäten har delats ut i sammanlagt sju klasser på två olika skolor. Cirka hälften av enkäterna har lämnats till elever som går program med teoretisk inriktning och den andra hälften av enkäterna har lämnats till elever som går program med en praktisk inriktning. Detta för att nå en så bred svarsgrupp som möjligt. De två skolorna är båda kommunala gymnasier belägna i kranskommuner till Göteborg. Dessa skolor är utvalda då de representerar en bred elevgrupp och sammansättningen elever på skolorna torde vara liknande då de har liknande uppsamlingsområden samt samma breda utbud av program och kurser. Dock bör man ha i åtanke när man läser resultatet att det representerar vad eleverna på just dessa skolor känner.

Jag utgår i min undersökning från att lärare generellt kan ses som representanter för den svenska skolan samt att de lärare som är anställda i den svenska skolan har en utbildning som ger en lärarexamen eller motsvarande. Denna utbildning medför då att oavsett vilken social bakgrund läraren kommer ifrån, så har han/hon en akademisk utbildning och har därmed gjort en "klassresa" och förflyttat sig till en annan socioekonomisk grupp än den de ursprungligen tillhörde. Jag är medveten om att även lärare kan ha olika social bakgrund och att de därav

möter olika elever på olika sätt, men detta har jag tyvärr inte haft möjlighet att ta hänsyn i denna uppsats.

Min ambition med uppsatsen är att kunna klargöra huruvida det finns ett samband mellan elevers förtroende för lärare och social bakgrund. Det är dock möjligt att det finns andra faktorer som påverkar förtroendet. På grund av ett behov att begränsa utrymmet på enkäten då den lämnades ut i fysisk form, har jag avstått från att undersöka dessa andra möjliga samband vidare. Jag vidarebefordrar dessa andra förklaringsfaktorer till framtida forskning.

4.5 Validitet och reliabilitet

I *Metodpraktikan* (Esaiasson m fl 2004 s. 61-69, 171-172) kan man läsa om vikten av att validiteten och reliabiliteten är goda för att studiens trovärdighet ska vara så hög som möjligt. Låg grad av validitet eller reliabilitet innebär att det finns systematiska fel (validitet) eller osystematiska fel (reliabilitet). Validitet kan delas upp i två underkategorier, *intern validitet* och *extern validitet*. Intern validitet innefattar vad man brukar kalla begreppsvaliditet samt resultatvaliditet. Med begreppsvaliditet menas att de operationaliseringar man gjort är goda, det vill säga att man lyckats översätta det teoretiska begreppet till det mätinstrument som ska användas. Resultatvaliditet, som man kan säga är en sammanslagning mellan begreppsvaliditet och reliabilitet (alltså frånvaro av osystematiska fel) innebär kort och gott att man mäter det man har för avsikt att mäta. Extern validitet å andra sidan, innefattar studiens generaliserbarhet. Är den externa validiteten god innebär det att resultatet av studien är generaliserbart, det vill säga att resultatet inte bara stämmer in på de respondenter man använt sig av i studien, utan att det även går att applicera på andra enheter inom samma område. I denna studie, till exempel, skulle god extern validitet innebära att ifall resultatet visar att de elever som ingår i undersökningen har ett stort förtroende för sina lärare betyder det att alla elever som går på gymnasiet i Sverige har stort förtroende för sina lärare.

För att minska riskerna för att den interna validiteten ska vara låg, har jag utformat mitt mätinstrument, det vill säga enkäten, utifrån min teoriansknytning ovan. Jag har försökt att operationalisera begreppen förtroende och socioekonomisk tillhörighet på ett noggrant sätt. Trots detta kan naturligtvis brister finnas. Som jag skrivit under rubriken Enkätens utformning har jag medvetet utelämnat begreppet förtroende i enkäten för att minska risken för att eleverna själva lägger in sin (vardagliga) definition av begreppet och istället ska svara på den definition som är överensstämmande med den definition som framförs i teoriansknytningen.

Socioekonomisk tillhörighet har däremot upplevts svårare att operationalisera på ett rättvist sätt. Då SEI är en väldigt detaljerad indelning som i fallet med elever, grundar sig på deras faders utbildning och yrke, blir operationaliseringen något mer problematisk än då man ska undersöka vuxna människor och vart de placerar sig på skalan. Detta eftersom det är optimistiskt att tro att alla ungdomar är helt insatta i sina faders utbildningar och anställningar. Genom att föra in fler tänkbara alternativ i enkäten har detta problem dock försökts kringgå i den utsträckning som känns realistiskt. Man bör dock i läsningen av resultatet ha detta i åtanke.

Med god reliabilitet menas, som nämnt ovan, att det inte förekommit några osystematiska fel under undersökningens gång. Ett exempel skulle kunna vara vid införandet av data i statistikprogrammet i datorn. Är det god/hög grad av reliabilitet har det inte förekommit några slarvfel eller misstag under detta arbete. Det finns alltid en risk för att sådana fel förekommer. För att försöka undvika detta är det viktigt att vara noggrann och inte stressa i utförandet av analyserna. Hade webbenkäter kunnat genomföras i denna studie, hade risken för denna typ av fel kunnat minskas mer än då den data som samlats in då förs direkt in i datorn och den mänskliga faktorn då minskar. Jag anser dock att det går att utföra en studie som denna utan att reliabiliteten blir dålig, så länge vikt läggs på noggrannhet och ordentlighet.

5 Resultat

För att samla in det empiriska materialet till undersökningen har ca 150 enkäter delats ut till sammanlagt två olika skolor. Cirka hälften av enkäterna lämnades som tidigare nämnt till elever som går på program med en praktisk inriktning. Den andra hälften av enkäterna lämnades till elever som går program med en teoretisk inriktning. Efter en tid samlades enkäterna in och antalet stannade då på 104 stycken. Detta på grund av att alla elever inte varit närvarande vid utdelningen samt att vissa som fått enkäter tilldelade sig aldrig lämnade in dem. Detta hindrar inte genomförandet av analyser, men det påverkar generaliserbarheten och man bör ta det något skrala underlaget i beaktelse när man läser resultaten.

För att redovisningen av resultatet av studien ska bli så tydligt som möjligt, har frågorna delats in i vad som kan kallas undergrupper. Dessa grupper är konstruerade efter uppsatsens frågeställningar och är därmed 1) elevernas förtroende för lärare i frågor som rör personliga

egenskaper, 2) elevernas förtroende för lärare i frågor som rör skola/utbildning, 3) elevernas sociala bakgrund och 4) förtroende och social bakgrund. För att tabellerna ska bli så överskådliga som möjligt har svarsalternativen kodats om i den inledande fasen av resultatredovisningen.

5.1 Elevers förtroende för lärare i personliga frågor

För att sammanställa svaren på de frågor som rör elevers förtroende för lärare i frågor som rör personliga egenskaper på ett så tydligt vis som möjligt har de sju svarsalternativen kodats om och istället blivit tre alternativ – *instämmer*, *varken eller* och *instämmer inte*. Detta har gjorts då jag menar att det ger en tillräckligt god bild av elevernas förtroendegrad till lärarna. Som tabellen nedan visar, är det en majoritet av eleverna som instämmer till påståendena på alla frågor utom på fråga 2 där en knapp majoritet inte instämmer till påståendet att det finns flera lärare de skulle kunna anförtro sig åt ifall de har ett behov av att prata med en vuxen. Svaren på frågorna kan dock påvisa att elever i större utsträckning känner förtroende för lärare än vad de inte gör det.

Tabell 1. Resultat undergrupp 1. Elevers förtroende för lärare när det rör personliga egenskaper.

	Fråga 1	Fråga 2	Fråga 4	Fråga 6
Instämmer	53,8%	40,4%	51,0%	61,5%
Varken eller	16,3%	16,3%	16,3%	18,3%
Instämmer inte	29,8%	43,3%	32,7%	20,2%

(Fråga 1 – Jag känner att det finns en lärare på min skola som jag skulle kunna anförtro mig åt ifall jag har ett behov av att prata med en vuxen Fråga 2 – Jag känner att det finns flera lärare på min skola som jag skulle kunna anförtro mig åt ifall jag har ett behov av att prata med en vuxen Fråga 4 – Jag tror att mina lärare bryr sig om mig och vill mig mitt bästa även i frågor som inte rör skolan Fråga 6 – Jag anser att mina lärare kan hjälpa mig att förbereda mig inför framtiden).

5.2 Elevers förtroende för lärare i frågor som rör skola/utbildning

Även i denna undergrupp har de sju svarsalternativen omkodats och ersatts av samma tre alternativ som ovanstående. Som tabellen visar känner en majoritet av eleverna att de har förtroende för sina lärare när det handlar om frågor som mer specifikt rör skola och utbildning. Hela 68 % instämmer i påståendet att deras lärare vill dem deras bästa rörande dess utbildning. Det är en något starkare majoritet som känner förtroende för sina lärare när det handlar om yrkesrollen lärare än vad det är när det handlar om lärarnas ”personlighet”. Även resultatet av fråga 8, där skolans språk hanteras, redovisas i denna grupp. Detta eftersom språket, och då i synnerhet elevers förståelse för språket, kan påverka deras grad av förtroende

till läraren. Man kan från tabellen utläsa att nästan 20% av eleverna ibland upplever att språket som används i skolan kan vara svårt att förstå. Som tur är svarar dock nästan 70% att så inte är fallet.

Tabell 2. Resultat undergrupp 2. Elevers förtroende för lärare i frågor som rör skola/utbildning.

	Fråga 3	Fråga 5	Fråga 7	Fråga 8
Instämmer	68,3%	67,3%	57,7%	19,2%
Varken eller	11,5%	13,5%	21,2%	11,5%
Instämmer inte	20,2%	19,2%	21,2%	69,2%

(Fråga 3 – *Jag tror att mina lärare vill mig mitt bästa rörande min utbildning* Fråga 5 - *Jag anser att mina lärare är tillräckligt kompetenta i de ämnen de undervisar i* Fråga 7- *Mina lärare och jag delar samma mål med min utbildning* Fråga 8 –*Språket som används i skolan kan vara svårt att förstå ibland*).

Resultaten ovan visar alltså på att en majoritet av eleverna känner förtroende för sina lärare. Det är dock ingen lätt uppgift att definiera vilken typ av förtroende som finns mellan aktörerna. Att eleverna upplever det som att det finns en lärare på skolan de kan anförtro sig till ifall de känner att de har behov av att tala med en vuxen indikerar att det finns vad Norén-Bretzer (2005) kallar ett horisontellt förtroende. Det är dock inte självklart vilken typ av horisontellt förtroende det rör sig om när man talar om en lärare-elevrelation. Är det det partikulära förtroendet där deltagarna känner sig jämbördiga i relationen eller rör det som om ett generaliserat förtroende, som finns där i och med att läraren genom sin yrkesroll genererar en känsla av acceptans gentemot alla sina elever. Är så fallet torde alla elever känna att de kan anförtro sig till alla sina lärare, vilket vi kan se i tabellen ovan, att så inte är fallet. En majoritet av eleverna har svarat att det *inte* finns *flera* lärare på skolan de kan anförtro sig åt. Detta kan tolkas på två sätt. Tolkning ett: att lärare i sin yrkesroll misslyckas att förmedla känslan av att de hyser ett generaliserat förtroende för sina elever och att eleverna därmed inte känner förtroende för sin lärare i gengäld. Tolkning två: att det förtroende som finns mellan lärare och elev är av den partikulära karaktären och därmed innebär att båda parter känner att de litar på varandra då de känner att de tillhör samma ”grupp”, att de har en ”vi” känsla. Båda tolkningarna är troliga var för sig, men mest troligt är ändå en kombination av dem.

Man kan i resultatet urskilja en skillnad mellan elevers förtroende för lärare i frågor som rör personliga frågor och elevers förtroende i frågor som rör skola och utbildning. Denna skillnad är att majoriteten som känner förtroende i skol- och utbildningsfrågor tenderar att vara något

klarare än vad majoriteten som känner förtroende för lärare i mer personliga frågor är. Detta kan visa på att det även finns en grad av vertikalt förtroende inblandat i lärare-elevrelationen. Då läraren kan ses som en representant för institutionen skolan är detta inte ett oväntat resultat. Det ger snarare en tydligare bild av att det förtroende som finns bland elever inte går att placera in i ett av ”förtroendefacken” utan att det är en kombination av de tre.

Trots att en majoritet av eleverna känner förtroende för sina lärare kan vi också konstatera att det finns de som inte känner förtroende i lika stor utsträckning. Nørreklit & Nørreklit (2006), Hedquist (2002) och Tallberg Broman (2002) menar alla att en förutsättning för förtroende är att aktörerna har ett gemensamt etos, det vill säga gemensamma normer, ideal och mål. En brist på detta gemensamma etos kan förklara varför inte alla elever känner förtroende för sina lärare. Att cirka en femtedel av eleverna har svarat att de inte känner att de delar samma mål som sina lärare när det gäller deras utbildning kan alltså utifrån Nørreklit & Nørreklit, Hedquist och Tallberg Broman vara en anledning till att inte alla elever känner förtroende till sina lärare. Även språket och kommunikationen är viktiga faktorer för att förtroende ska kunna byggas i en relation. Aspelin (1999) skriver att kommunikationen är nyckeln till att skapa stabila sociala band mellan lärare och elev. Att en knapp femtedel av eleverna har svarat att de tycker att språket som används i skolan kan vara svårt att förstå ibland kan indikera på att kommunikationen hämmas mellan lärare och elev och att detta kan vara en förklaring till varför vissa elever har svårare att bygga en förtroendefull relation till sina lärare.

5.3 Elevernas sociala bakgrund

Frågorna 9 till 14 berörde alla på något vis elevernas sociala bakgrund. Med utgångspunkt i SEI är tanken att svaren på dessa frågor ska bidra till en möjlig indelning av eleverna som svarat på enkäten. I SEI utgår man främst, som nämnt ovan, från tanken att det är pappans utbildningsgrad och yrke som fastställer vilken grupp barnen tillhör. Jag har dock i min enkät ställt frågor som rör även mamman, detta eftersom det i vårt moderna samhälle mycket väl kan vara så att mamman har universitetsutbildning medan pappans högsta utbildning är grundskola. Detta visar också resultatet från undersökningen. Hela 64% av mammorna har högskola/universitet som högsta utbildning medan motsvarande siffra bland papporna är 50%.

Tabell 3. Resultat undergrupp 3. Pappans och mammans högsta utbildningsnivå.

	Pappa	Mamma
Grundskola	11,3%	13,9%
Gymnasium	38,8%	21,5%
Högskola/universitet	50,0%	64,6%

Detta medför att det känns omodernt att inte ta hänsyn till denna faktor vid analyserna av det insamlade empiriska materialet. Jag kommer därför att fortsättningsvis att använda mig av fler variabler i mina analyser än enbart pappans utbildningsnivå.

I enkäten fanns också frågor som berörde föräldrarnas yrke. De olika kategorierna som används i SEI döptes om, detta för att minska risken för att eleverna skulle lägga in en värdering i dem. Istället för *arbetare*, *tjänstemän* och *egenföretagare* kallades de här för kategori A, kategori B samt kategori C. Resultatet ser ut som följer.

Tabell 4. Resultat undergrupp 3. Pappans och mammans yrkeskategorier.

	Pappa	Mamma
Kategori A	32,6%	25,8%
Kategori B	41,1%	61,3%
Kategori C	21,1%	3,2%
Annat (ex. arbetslös, sjukskriven)	5,3%	9,7%

Här kan man se att de stora skillnaderna finns i kategori C där endast 3,2 % av mödrarna återfinns men 21,1 % av fäderna. Kvinnorna är däremot överrepresenterade i kategori B, vilket förklarar skillnaden något.

Som nämnt tidigare kan det upplevas svårt att kategorisera in elever i en socioekonomisk indelning. Då denna studie är inriktad på frågor som rör skolan och utbildning känns utbildningsnivå hos föräldrarna som den mest avgörande faktorn. Då yrke inte alltid speglar den utbildning man har anser jag att det i detta fall främst är föräldrarnas utbildning som är den faktorn som är mest relevant för elevernas syn på lärare och utbildning. Därav kommer jag fortsättningsvis främst använda mig av denna variabel för att utföra analyser av förtroendegrad för lärarna.

5.4 Förtroende och social bakgrund

Resultatet av enkäterna har efter insamlande och sammanställande analyserats i SPSS. För att kunna utskilja *hur* stor påverkan till exempel moderns utbildningsnivå har, alltså vilken effekt högre utbildning har på elevernas grad av förtroende för lärare har resultatet analyserats genom en regressionsanalys. Då det, som jag skrivit ovan, är troligt att utbildning är den variabel som påverkar elevens grad av förtroende för lärare i störst utsträckning, är det främst dessa variabler (mammans och pappans utbildningsnivå) jag valt att utgå från i analyserna. Nedan följer resultatet av dessa analyser.

Tabell 5. Regressionsanalys fråga 1-4. Respektive fråga som beroende variabel. Ostandardiserade b-koefficient, standardfel inom parates.

	Fråga 1		Fråga 2		Fråga 3		Fråga 4	
Förälder	Pappa	Mamma	Pappa	Mamma	Pappa	Mamma	Pappa	Mamma
Utbildning	0,141 (0,297)	0,329 (0,281)	-0,345 (0,313)	-0,188 (0,294)	0,009 (0,262)	0,337 (0,247)	-0,067 (0,268)	0,02 (0,26)
Total effekt av utbildning	0,282	0,658	-0,69	-0,376	0,018	0,674	-0,134	0,04
Intercept	3,217*** (0,459)	3,217*** (0,281)	3,116*** (0,483)	3,005*** (0,492)	3,913*** (0,404)	3,366*** (0,413)	3,430*** (0,415)	3,325*** (0,436)
N	80	79	80	79	80	79	80	79
R ²	0,003	0,018	0,015	0,005	0	0,024	0,001	0

(Fråga 1 – Jag känner att det finns en lärare på min skola som jag skulle kunna anförtro mig åt ifall jag har ett behov av att prata med en vuxen Fråga 2 – Jag känner att det finns flera lärare på min skola som jag skulle kunna anförtro mig åt ifall jag har ett behov av att prata med en vuxen Fråga 4 – Jag tror att mina lärare bryr sig om mig och vill mig mitt bästa även i frågor som inte rör skolan Fråga 3 – Jag tror att mina lärare vill mig mitt bästa rörande min utbildning).

Tabell 6. Regressionsanalys fråga 5-8. Respektive fråga som beroende variabel. Ostandardiserade b-koefficient, standardfel inom parates.

	Fråga 5		Fråga 6		Fråga 7		Fråga 8	
Förälder	Pappa	Mamma	Pappa	Mamma	Pappa	Mamma	Pappa	Mamma
Utbildning	0,006 (0,267)	-0,288 (0,246)	-0,108 (0,243)	-0,235 (0,226)	-0,009 (0,254)	-0,173 (0,248)	1,103*** (0,293)	0,728** (0,283)
Total effekt av utbildning	0,012	-0,576	-0,216	-0,47	-0,018	-0,346	2,206***	1,456**
Intercept	4,017*** (0,413)	4,459*** (0,411)	3,762*** (0,376)	3,974*** (0,378)	3,475*** (0,392)	3,716*** (0,415)	2,669*** (0,453)	3,144*** (0,474)
N	80	79	80	79	80	79	80	79
R ²	0	0,017	0,003	0,014	0	0,006	0,154	0,079

(Fråga 5 - Jag anser att mina lärare är tillräckligt kompetenta i de ämnen de undervisar i Fråga 6 – Jag anser att mina lärare kan hjälpa mig att förbereda mig inför framtiden Fråga 7- Mina lärare och jag delar samma mål med min utbildning Fråga 8 –Språket som används i skolan kan vara svårt att förstå ibland).

I tabellen ovan framställs resultatet av regressionsanalyserna. I tabellen visas de siffror som är relevanta för att kunna dra slutsatser om sambandet mellan förtroende och föräldrarnas utbildningsnivå. I raden som betäcknas just *utbildningsnivå* står effekten av pappans och mammans utbildning, alltså hur stort ”steg” den oberoende variabeln har på den beroende variabelns lutning. I raden *total effekt av utbildningsnivå* ser vi hur stor effekten blir av att pappan/mamman har högskola/universitetsutbildning. Interceptet, eller konstanten som det också kan kallas, visar på den genomsnittliga graden av förtroende hos en elev vars pappa/mamma har grundskoleutbildning. N talet visar antalet observationer (vilket skiljer något åt på grund av att svarsalternativen ”annan utbildning” och ”vet ej” inte är inkluderade i analysen). Längst ner i tabellen kan vi se R^2 värdet som visar på styrkan i sambandet. Detta värde går mellan 0 och 1, där 0 innebär att sambandet är svagt och 1 innebär att sambandet är starkt. I en analys av detta slag är signifikans ett viktigt begrepp. Signifikansvärdet (p-värdet) visar hur stor sannolikheten är att slumpen skulle kunna bidragit till samma b-värde (alltså den oberoende variabelns inverkansgrad på den beroende variabeln) som man fått fram i undersökningen (Esiasson m fl. 2004 s. 408-409). Signifikansen visas ofta med hjälp av stjärnor (*) i tabeller, så även i tabellen här ovan. Man kan acceptera ett p-värde på $<,05$ (en * i tabellen) vilket visar på att det i fem fall av hundra skulle kunna vara så att slumpen kan få fram samma resultat. Detta ger klarhet i resultatet av analysen ovan. Vad som framgår är att det inte går att säkerställa ett samband mellan faderns/moderns utbildningsnivå och elevernas grad av förtroende för sina lärare. Vad som dock går att säga med en god signifikansnivå ($p<,001$) är att elevers känsla av att språket som används i skolan ibland är svårt påverkas kraftigt av deras faders utbildningsnivå. Även moderns utbildningsnivå påverkar hur eleverna upplever språket som används i skolan. Med en signifikansnivå på $p<,01$ (**) kan man dra slutsatsen att det finns ett samband mellan variablerna.

Att resultatet av studien visar att man inte kan säkerställa ett samband mellan elevers förtroendegrad för lärare och social bakgrund innebär att det är ett nollresultat i förhållande till undersökningens hypotes, vilken uttryckte en tro om att ett samband skulle kunna fastställas mellan de två variablerna.

Det samband som *kan* säkerställas genom regressionsanalysen är sambandet mellan att ha en lågutbildad pappa och att känna att språket som används i skolan är svårt. Detta är ett intressant resultat eftersom, som jag nämnt ovan, kommunikationen och språket är någonting som belyses i båda de teoretiska utgångspunkter denna studie har, nämligen förtroendeteorier

och teorier kring skolan som reproducerande institution. Inställningen till språkets betydelse är den tydligaste gemensamma nämnaren som finns mellan de två teorierna och även mellan de forskare som är aktiva inom respektive område.

Resultatet bekräftar det som Willis (1983), Bourdieu & Passeron (2008) och Pecek (2008) skriver, nämligen att barn från lägre socioekonomiska grupper har svårare att tolka det komplexa språk som används i skolan och det är detta, enligt dem, som i stor grad resulterar i att dessa elever missgynnas när det rör deras utbildning. I forskningen kring förtroende för lärare menar man att förtroende är av stor vikt för elevernas syn på skolan och deras inlärningsmöjligheter. Utan förtroende i lärare-elevrelationen finns risk att eleverna får en negativ bild av skolan och att de därmed inte heller tillgodogör sig utbildningen till lika stor del som ifall de hade haft förtroende till läraren. Som nämnt ovan är språket och kommunikation en viktig del av förtroendebyggandet. Man skulle av detta teoretiska resonemang kunna dra slutsatsen att elevernas förtroende för lärare skulle påverkas av bristen på god kommunikation med läraren. Eftersom denna brist på god kommunikation kan förklaras av elevens sociala bakgrund, skulle man i teorin kunna dra slutsatsen att social bakgrund kan påverka elevens grad av förtroende för lärare. Resultatet av studien visar dock att så inte är fallet. Detta antyder att det finns andra faktorer som påverkar förtroendegraden. Det kan också vara så att de elever som svarat på enkäten inte är hundra procent representativa för sin bakgrund. Då gymnasiet är en frivillig skolform kan man tänka att de som väljer att gå där inte upplever denna språkförbistring som ett stort problem, även om man kan känna att den ibland finns där. Detta skulle kunna förklara att det inte är av stor vikt för förtroendekännandet. Kanske hade studien fått ett annat resultat ifall den var utförd på högstadiet där det råder skolplikt och alla socioekonomiska grupper är representerade på ett annat sätt. Detta är någonting som gäller generellt för studien.

5.5 Sammanfattning av resultat

Genom sammanställningen ovan har resultatet av undersökningen blivit synligt. Det första som kan konstateras är att en majoritet av eleverna som svarat på enkäterna känner att de har förtroende för lärare då det rör sig om personliga egenskaper. Undantaget bland frågorna av denna karaktär är fråga nummer två, där eleverna ska ta ställning till ifall det finns flera lärare på skolan som de känner att de kan anförtro sig till ifall de känner ett behov av det.

Det andra som kan konstateras av av sammanställningen är att en ännu klarare majoritet av eleverna som svarat på enkäten även hyser ett stort förtroende för sina lärare när det rör sig om utbildningsrelaterade frågor.

Till sist, har sammanställningen av resultatet fastslagit sambandet som befarats i hypotesen, nämligen sambandet mellan elevers förtroende för lärare och deras sociala bakgrund inte går att styrka efter genomförda analyser. Dock kan man se ett signifikant samband mellan faderns utbildningsnivå och åsikten att språket som används i skolan kan vara svårt att förstå.

6 Diskussion

Avsikten med min studie har varit att undersöka hur elevers förtroende för lärare ser ut och huruvida det finns ett samband mellan detta förtroende för lärare och elevernas sociala bakgrund. Utifrån de teorier som finns kring förtroende och de som finns kring skolan som reproducerande institution har hypotesen att elever från lägre socioekonomiska grupper tenderar att ha en lägre förtroendegrad för sina lärare än vad elever från högre socioekonomiska grupper har, växt fram. Tidigare forskning har visat att förtroende är viktigt för elevernas inlärningsförmåga och för deras syn på utbildning och kan därför i slutändan påverka deras studieresultat. Skulle det då finnas ett sådant samband som beskrivits ovan, skulle det kunna innebära att elever med en bakgrund i lägre socioekonomiska grupper kontinuerligt missgynnas i skolan. Utifrån de analyser som utförst i undersökningen går det dock inte att styrka detta samband.

Efter en sammanställning av det empiriska materialet visar det sig att en majoritet av de elever som fyllt i enkäten känner förtroende för sina lärare. Detta förtroende finns både i de fall då det rör mer personliga frågor och i de fall då det rör frågor kring skola och utbildning. Att så är fallet får ses som positivt då, som nämnt ovan, tidigare forskning har visat att förtroende för lärare är viktigt för elevernas utveckling.

Efter genomförda regressionsanalyser kunde slutsatserna dras att ett samband mellan grad av förtroende för lärare och social bakgrund inte går att styrka utifrån det empiriska material som använts. Min ursprungliga hypotes får alltså inte beräktelse genom min undersökning, vilket i fall så är fallet får sägas vara enbart positivt då det skulle innebära att den orättvisa som befarandes inledningsvis inte finns. Det skulle dock ändå kunna vara så att det finns en sådan orättvisa men att den yttrar sig på ett sätt som inte har blivit undersökt i denna studie. Det

samband som dock går att styrka efter genomförda analyser är att elever som har en pappa med grundskoleutbildning som högsta utbildning i större utsträckning upplever att språket som används i skolan kan vara svårt att förstå. Detta är intressant då det bekräftar den tidigare forskning som säger att barn från lägre socioekonomiska grupper kan ha svårare att tolka det komplexa språk som används i skolan. Som lärare är det viktigt att ha detta i åtanke när man möter elever. Kommunikationen mellan lärare och elev är viktig för att de stabila sociala band, som Aspelin talar om, ska kunna byggas och verka. Att detta samband inte syns i fler av undersökningens frågor skulle, som nämnt tidigare, kunna bero på valet av att genomföra undersökningen med gymnasieelever, detta eftersom de har tagit ett aktivt val att gå på gymnasiet vilket kan tyda på att de inte upplever fenomenet som ett stort problem. Möjligtvis hade resultatet sett annorlunda ut ifall undersökningen var genomförd på högstadiet eller ifall fler förklaringsfaktorer använts.

Som lärare anser jag det vara viktigt att vara medveten om den roll som förtroende har i undervisningen i skolan. I Lpf 94 betonas vikten av en likvärdig skola där hänsyn ska tas till varje elevs individuella förutsättningar. En viktig företeelse som denna studie hjälpt till att belysa är den att vissa elever kan uppleva att språket i skolan är svårt att förstå. Kommunikationen mellan lärare och elev är viktig för elevernas skolupplevelse och som lärare är det viktigt att vara medveten om det finns ett samband mellan social bakgrund och språkbruk. Denna insikt kan hjälpa läraren att tillfredsställa elevernas behov av en god kommunikation och därmed följa de föreskrifter som står i läroplanen. Sambandet mellan att uppleva att språket i skolan kan vara svårt och social bakgrund är ingen ny upptäckt men studien har bidragit till att visa på att detta fenomen även finns i det moderna svenska samhället.

Då min undersökning endast fastställt icke-sambandet mellan social bakgrund och elevers grad av förtroende för lärare, utifrån de operationaliseringar som studien grundar sig på, öppnar detta upp för fortsatt forskning. Det kan tänkas att andra operationaliseringar av begreppen skulle leda till ett annat resultat. Det är också mycket troligt att det finns andra förklaringsfaktorer till varför vissa elever känner förtroende för lärare och varför andra inte gör det. Eftersom inte alla elever känner hundra procent förtroende torde det finnas fler samband att undersöka. Då förtroende i lärare-elevrelationen har en sådan stark betydelse för elevens skolupplevelse önskar jag att någon nappar på ideén att utveckla studien.

7 Referenser

- Aspelin, J (1999). *Banden mellan oss. Ett socialpsykologiskt perspektiv på lärare – elev –relationen*. Stockholm: Symposium
- Bourdieu, P & Passeron, J – C (2008). *Moderna klassiker. Reproduktionen*. Lund: Arkiv förlag.
- Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2004). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Hedquist, R (2002). *Trovärdighet: En förutsättning för förtroende*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Lee, Sook-Jeong (2007) The Relations between the Student-Teacher Trust Relationship and School Success in the Case of Korean Middle Schools. *Educational Studies*, v33 n2 p209-216 Jun 2007
- Lindberg, Ulf (1983) ”Förord till svenska utgåvan”. Utdrag ur *Fostran till lönearbete* av Paul Willis s. 7-10. Göteborg: Röda bokförlaget
- Myrefelt, P (2009) *Hur viktig är skolan – en kvalitativ studie om elevers förtroende för skolan*. Examensarbete i samhällskunskap vt 09, Göteborgs universitet. (Hämtad på gupea 17/3-10)
- Norén Bretzer, Y (2005). *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*. Göteborg: Studier i politik.
- Nørreklint H & Nørreklint L (2006). Nya förändringar i förtroende och etos, i *Värdet av förtroende* red. Johansson, I – L, Jönsson, S & Solli R. Studentlitteratur.
- Pecsek, M m fl (2008) *Teachers’ perceptions of the inclusion of marginalized groups* Educational studies 34:3. Pages 225-239 London: Routledge.
http://pdfserve.informaworld.com.ezproxy.ub.gu.se/892031_731377804_793522130.pdf (Hämtad 30/3 kl. 10:19)
- Skolverket . *Läroplan för de frivilliga skolformerna*, Lpf 94.
- Sjövall, E (2008) *Förtroende eller icke-förtroende – en kvalitativ studie om elevers förtroende för lärare*. Examensarbete i samhällskunskap vt 08, Göteborgs universitet. (utdelad inför Iu2 på kursen SM1350).
- Socioekonomisk indelning (SEI) SCB meddelanden i samordningsfrågor 1982:4, nytryck 1984
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/OV9999_1982A01_BR_X11%C3%96P8204.pdf (Hämtad 12/4-10)
- Statistiska centralbyrån: http://www.scb.se/Pages/List____257217.aspx (hämtat 16/3-10)
- Tallberg Broman, I, Rubinstein Reich L & Hägerström, J (2002). *Likvärdighet i en skola för alla. Historisk bakgrund och kritisk granskning*. Stockholm: Skolverket Fritzes.
- Wennhall, J (1994). ”Lärare är engagerade i sitt ämne – men misslyckas i relationerna”. I *Attityder till skolan. Skolbilsundersökningen 1993/94*. Skolverkets rapport nr 72.

Bilaga 1

Enkätfrågor

1. Jag känner att det finns en lärare på min skola som jag skulle kunna anförtra mig åt ifall jag har ett behov av att prata med en vuxen.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1   2   3   4   5   6   7

2. Jag känner att det finns flera lärare på min skola som jag skulle kunna anförtra mig åt ifall jag har ett behov av att prata med en vuxen.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1   2   3   4   5   6   7

3. Jag tror att mina lärare vill mig mitt bästa i frågor som rör min utbildning.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1   2   3   4   5   6   7

4. Jag tror att mina lärare bryr sig om mig och vill mig mitt bästa även i frågor som inte rör skolan (till exempel att jag har det bra hemma, att jag har kompisar mm).

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1   2   3   4   5   6   7

5. Jag anser att mina lärare är tillräckligt kompetenta (kan tillräckligt mycket) om de ämnen de undervisar i.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1   2   3   4   5   6   7

6. Jag anser att mina lärare kan hjälpa mig att förbereda mig inför framtiden.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1   2   3   4   5   6   7

7. Jag känner att mina lärare och jag delar samma mål med min utbildning.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1   2   3   4   5   6   7

8. Jag upplever att det språk som används av lärarna i skolan kan vara svårt att förstå ibland.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1

2

3

4

5

6

7

9. Vi läser mycket (t ex morgontidningar, skönlitteratur, facklitteratur) i min familj.

Instämmer helt

Instämmer inte alls

1

2

3

4

5

6

7

10. Vilken högsta utbildning har din pappa?

Grundskola

Gymnasiet

Högskola/universitet

Annan utbildning

Vet ej

11. Vilken högsta utbildning har din mamma?

Grundskola

Gymnasiet

Högskola/universitet

Annan utbildning

Vet ej

12. Vilken yrkeskategori tror du att din pappa jobbar inom?

Yrkeskategori A (t ex industriarbetare, undersköterska, byggarbetare, frisör, fastighetsskötare)

Yrkeskategori B (t ex sjuksköterska, lärare, ingenjör, ekonom, läkare)

Yrkeskategori C (egenföretagare)

Annat (t ex pensionär, sjukskriven, arbetslös)

Vet ej

13. Vilken yrkeskategori tror du att din mamma jobbar inom?

Yrkeskategori A (t ex industriarbetare, undersköterska, byggarbetare, frisör, fastighetsskötare)

Yrkeskategori B (t ex sjuksköterska, lärare, ingenjör, ekonom, läkare)

Yrkeskategori C (egenföretagare)

Annat (t ex pensionär, sjukskriven, arbetslös)

Vet ej

14. Hur bor du och dina föräldrar?

Villa

Radhus

Bostadsrätt

Hyresrätt

Annat